REFLEXELE UCR. *VEŽA* ÎN TOPONIMIA ROMÂNEASCĂ*

MIRCEA CIUBOTARU

La 22 noiembrie 1688, Constantin Cantemir-Voievod dădea o carte lui Ion Racoviță ca să-şi aducă un țigan fugar, cu familia sa, de oriunde s-ar afla, „ori în țigani domneşti, ori boiereşti, ori călugăreşti, ori hie în ce veja l-or afla...". Glosând, ca de obicei, pe marginea arhaismelor, slavonismelor sau a cuvintelor rare, editorul documentului (original românesc) scrie: „*Veja*, malorus = colibă, căruță, «ori în ce veja l-ar afla» sau în orice colibă ca lingurar, ori în ce căruță ca căldărar. Cuvântul *veja* nu figurează în celelalte limbi slave, ci numai în ruteană"[1].

Dicționarele limbii române nu înregistrează un apelativ *veja* cu un sens congruent cu textul citat mai sus. În DLR (s. v.) se găseşte cuvântul *vejă*, ca variantă a lui *vejie*, cu sensurile „tulpină a porumbului" şi „pănuşă uscată" şi cu etimologie necunoscută. Încercând să circumscriem mai exact semantismul cuvântului *veja*, atestat în 1688, observăm că el apare într-un context caracteristic actelor domneşti din Moldova emise pentru urmărirea țiganilor sau „vecinilor" fugari, în secolele al XVI-lea – al XVIII-lea. Am inventariat încă 35 de astfel de documente, dintre anii 1595 şi 1763[2], în care, într-o formulă aproape invariabilă, se precizează condiția juridică în care s-ar putea afla fugarii. În 19 documente găsim conținutul cel mai cuprinzător, care prevede cinci situații posibile: „ori pe unde îi va găsi în țara domniei mele sau în târg sau în sat domnesc sau boieresc sau călugăresc sau în slobozie sau oriunde şi în orice loc..." (act slavon din anul 1617); „veri s-ar fi în sat domnescu, veri boerescu sau călugărescu sau în slobodzie ori la târg" (act românesc, original, din 1619). Într-un document din 1627 se arată că

* Comunicare la al X-lea Simpozion Național de Onomastică, Cluj-Napoca, 26–28 octombrie 1993.

[1] Gh. Ghibănescu, *Surete şi izvoade*, VIII, Iaşi, 1914, p. 323.

[2] DIR, A, XVI, 4, p. 120 (a. 1595); *ibidem*, XVII, 1, p. 16 (a. 1601); *ibidem*, XVII, 2, p. 155, 159 (a. 1608), p. 305 (a. 1610); *ibidem*, XVII, 3, p. 42 (a. 1611–1623); *ibidem*, XVII, 4, p. 167 (a. 1610), p. 313, 375, 384 (a. 1619), p. 421, 424, 471, 478 (a. 1620); *ibidem*, XVII, 5, p. 78 (a. 1621), p. 251 (a. 1623); DRH, A, XIX, p. 210, 258 (a. 1627), p. 391, 392, 394, 399 (a. 1628); Ioan Bianu, *Documente românești*, Bucureşti, 1907, p. 183–184, 189 (a. 1631); DRH, A, XXI, p. 139 (a. 1632), p. 483 (a. 1633); Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, III, Iaşi, 1907, p. 78 (a. 1639), p. 79 (a. 1642); *ibidem*, VII, Iaşi, 1912, p. 125 (a. 1642); *ibidem*, III, Iaşi, 1907, p.77 (a. 1648); *ibidem*, V, Iaşi, 1908, p. 87 (a. 1674); *idem*, *Ispisoace şi zapise*, V, 1, Iaşi, 1921, p. 31 (a. 1702); T. Codrescu, *Uricarul*, XXI, Iaşi, 1892, p. 387 (a. 1740); Gh. Ghibănescu, *Surete şi izvoade*, VIII, p. 352 (a. 1746); Alexandru Vitencu, *Vechi documente moldovenești*, Cernăuți, 1925, p. 27 (a. 1763).

ALIL, t. XXXIX – XLI, 1999–2001, Bucureşti, 2003, p. 119–126

BDD-A1322 © 1999-2001 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:24 UTC)

ţigani fugari ar putea fi descoperiţi nu numai în sate şi târguri, ca şi vecinii, dar şi „în sălaşele domni-mele sau în sălaşe boereşti sau la curte boerească sau hie unde-i va afla..." (original românesc). Este evident faptul că Gh. Ghibănescu defineşte aproape exact termenul în discuţie, cu precizarea că *veja* din 1688 trebuie înţeles ca „sălaş ţigănesc", înţeles apărut prin extensie din sensurile „locuinţă primitivă", „colibă"[3], „bordei", chiar „căruţă cu coviltir", „cort de nomad", toate regăsite în diverse limbi slave, nu numai în ucraineană[4].

O chestiune aparte o constituie prezenţa, unică, a acestui cuvânt în documentul românesc, din 1688, al cărui pisar nu este menţionat. Este foarte probabil că fie marele logofăt Tudose Dubău, fie diecii Gligore şi Toader Beldiman, activi în cancelaria domnească din acest an[5], erau cunoscători ai limbii ucrainene, fapt normal în contextul cultural al epocii, când cuvântul va fi fost întrebuinţat ca un „neologism", cu oarecare circulaţie în mediile cărturăreşti, dar fără şanse de impunere în concurenţă cu sinonime vechi şi generale în limba română. Aşadar, cu o singură atestare şi fără flexiune românească, *veja* nu poate fi considerat un apelativ românesc, fapt ce implică dificultăţi în explicarea unor toponime din Moldova, în certă relaţie etimologică şi semantică, totuşi, cu acest cuvânt.

La 6 iunie 1469[6], Ştefan-Voievod întărea lui pan Oană Păşcu şi fratelui său Ivaşco Păşcu mai multe sate, o „prisacă lângă Veţie" şi „un loc de moară pe Ţacovăţ din gios de gura Veţii". Documentul este o copie din anul 1812 de pe un suret din 1804 al lui Pavel Debriţ. Copistul încearcă o explicaţie etimologică a numelui, observând: „Veţa în limba leşească ari înţălegeri de un turn sau stâlp zidit, iar aice să înţălegi a fi ori numili pârâului ori a unii văi"[7]. Nota copistului dovedeşte că ne aflăm în faţa unei erori de scriere a toponimului, ca şi în cazul

[3] Melchisedec, în *Chronica Huşilor şi a Episcopiei cu asemine numire*, Bucureşti, 1869, p. 103, citează o carte de la Duca-Vodă, din 1678, pentru căutarea unor vecini fugari „ori în târgu, ori în satul Domniei mele, ori în sat boieresc, ori călugăresc, ori în slobozie, ori în Budă [sic], ori hie unde-i vor afla", explicând cuvântul *budă*, care „înseamnă o locuinţă retrasă în pădure, unde locuiesc ciobanii sau pădurarii sau lemnarii; aceea ce mai în urmă s-a numit la noi odae". Despre sensul real al apelativului („exploatare de silitră sau de potasă"), vezi Mircea Ciubotaru, *Toponimele* ***Buda****. Implicaţii lexicografice şi metodologice*, în SCO, 1, 1995, p. 113–137.

[4] F. Miklosich, *Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen*, Viena, 1886, p. 389; Max Vasmer, *Russisches Etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg, I, 1953, p. 178; E. Murzaevy, *Slovar' mestnyh geografičeskih terminov*, Moscova, 1959, p. 52; *Slovnik ukains'koj movi*, Kiev, I, 1970, p. 316; *Etimologičnij slovnik ukrains'koj movi*, Kiev, I, 1982, p. 344. Vladimir Šmilauer, în *Handbuch der slawischen Toponomastik*, Praga, 1970, p. 190, inventariază formele şi sensurile pe care v. sl. *veža* le capătă în limbile slave moderne: rus., bielorus., ucr. şi slov. *veža*, pol. *wieża*, osorab. *wěža*, usorab. *wjaža*, ceh. *věž* şi sln. *vêža*.

[5] *Catalogul documentelor moldoveneşti din Direcţia Arhivelor Centrale* (CDM), IV, Bucureşti, 1970, nr. 1128, 1130, 1136, 1137, 1140, 1144, 1150, 1151, 1163. Tudosie Dubău se refugiase în Polonia, în anii 1681–1683 (C. Giurescu, *Izvoarele lui Tudosie Dubău, Miron Costin şi Vasile Demian*, în BCI, I, 1915, p. 186), şi cunoşteau desigur polona, dar în această limbă *veja* are doar sensul „turn", „clopotniţă".

[6] DRH, A, II, p. 236.

[7] *Ibidem*, p. 237.

BDD-A1322 © 1999-2001 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:24 UTC)

hidronimului *Ţacovăţ*, pentru *Şacovăţ*. Este sigur că în originalul slavon şi în suretul lui Pavel Debriţ numele era scris *Veja*, fiindcă numai acest cuvânt are în polonă sensul ştiut de copist. Contrar opiniei editorilor documentului[8], greşeala este a copistului şi nu a traducătorului, iar *Veia*, considerată, într-o paranteză inutilă, ca alt nume al pârâului, este o formă inexistentă în realitate. Greşeala din copia din anul 1812 a trecut apoi în rezumate din opisuri de documente, în anaforale şi în copii ulterioare, unele editate[9].

Aceeaşi prisacă „unde cade în gura Vejii în Şacovăţ" sau „cea prisacă ce cade în gura Vejii în Şacovăţ, din gura Vejii în sus" este menţionată şi la 20 iunie 1578[10]. Pârâul Veja, atestat şi la 6 septembrie 1668[11], în hotarul codrului domnesc, este un afluent de 18 km, pe dreapta Şacovăţului, râu din bazinul superior al Bârladului. Prin polarizări şi diferenţieri, de la hidronim au apărut toponimele *Valea Vejei*, *Dealul Vejei (Veja)*, *Coasta Vejii*, *Pădurea Veja*, *Huciul Veja*, *Fundul Vejei* şi *Drumul Vejei*. Un cătun Veja, atestat din 1837, împărţit din anul 1887 în două sate, Veja-Clăcaşi (Veja Statului) şi Veja-Lingurari, unificat apoi în 1924, există şi astăzi în comuna Stănişa din judeţul Neamţ[12]. Un alt sat de pe aceeaşi vale, Vadul Vejei, menţionat începând din anul 1871 şi numit în unele documente cartografice şi *Cornişul*, se află în comuna Ţibana din judeţul Iaşi[13]. Atestat din anul 1469 ca nume al unui pârâu, *Veja* nu este, totuşi, la origine, un hidronim, aşa cum se va dovedi mai jos.

Alte trei toponime *Veja*, din Bucovina şi Maramureş, desemnează înălţimi dominante în zone muntoase.

În anul 1534, se indica *Veja Simea* în hotarul Mănăstirii Moldoviţa[14]. Acelaşi munte era un reper în hotarul Mănăstirii Putna, în 1646 (*Veje*) şi 1647 (*Vejea*)[15], iar în 1783 pe Obcina Feredeului se arăta „un vârf numit Veja, unde se întâlnesc trei hotare, al Câmpulungului, al Moldoviţei şi braniştea Putnei"[16]. În 1808, cu prilejul

---

[8] *Ibidem*, nota 3.

[9] *Catalog de documente din Arhivele Statului Iaşi. Moldova*, vol. I, 1398–1591, Bucureşti, 1989, nr. 202.

[10] DIR, A, XVI, 3, p. 98. Text slav, în Gh. Ghibănescu, *Surete şi izvoade*, XIX, Iaşi, 1927, p. 106: w оустіе вежа.

[11] CDM, III, nr. 1685. Atestările ulterioare sunt numeroase. Reţinem doar, pentru forme şi grafii, unele evident eronate: „de acolo drept pre dispre Veje", în 1669 („Ioan Neculce", IV, 1924, p. 10); „iar de acolo drept despre Vejan", în 1670; „zarea dealului Dveji", în 1784 (T. Codrescu, *op. cit.*, XVII, p. 22, 87).

[12] *Tezaurul toponimic al României. Moldova.* Volumul I. *Repertoriul istoric al unităţilor teritorial-administrative. 1772–1988*, Partea a 2-a, Bucureşti, 1992, p. 1295.

[13] *Ibidem*, p. 1258–1259.

[14] DIR, A, XVI, 1, p. 366.

[15] CDM, II, nr. 1918, 1962.

[16] T. V. Ştefanelli, *Documente din vechiul ocol al Câmpulungului Moldovenesc*, Bucureşti, 1915, p. 143. În hotarnica publicată de Teodor Bălan, *Din istoricul Câmpulungului Moldovenesc*, Bucureşti, 1960, p. 136, reperele sunt: „la alt vârf, zis Vesasăni [=Veja Simea, în 1546], la pârâul Benca, pe vârful zis Vieja...".

BDD-A1322 © 1999-2001 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:24 UTC)

unei vânzări, rămâne nevândută „dreaptă partea me care să numeşte Veja ce mare în fundul Beniei... până în Prisloape la Hrebeneţu... şi de acolo cât iaste Veja ce mare toată..."[17]. Din secolul al XIX-lea, prin acord subînţeles cu apelativul *munte*, oronimul capătă forma masculină *Vejul*, atestată şi în grafii germane sau poloneze, care redau, adesea eronat, pronunţii româneşti şi huţule: *Weszy wieliki*, *Weszy malyi*[18], *Vezul Velăi*[19], *Veşi-Velichi*, *Malii-Velichi* [sic], *Veşi-Velicul*, *Veşii Velichii*, *Veşii Malei*, *Weszyi Malyi*, *Weszyj Welekij*[20] şi *Weszy*[21]. O etimologie populară deformează numele celor două vârfuri în *Văzul mare* şi *Văzul Mic* (=*Vejul Mare* şi *Vejul Mic*, „pe huţăneşte"), fiindcă de pe culmea lor, „când e timp frumos şi senin se poate vedea până la Cernăuţi"[22]. Anchetele efectuate de Dragoş Moldovanu atestă astăzi doar formele masculine ale oronimelor. Cele două înălţimi, de 1494 m şi 1419 m, de la izvoarele Brodinei, Moldoviţei şi Moldovei, se ridică deasupra unor plaiuri care leagă satele Brodina de Moldova-Sulița şi acesta din urmă de Argel. Un sat Vejul (Mare), menţionat din 1919, este astăzi un cătun al satului Moldova-Sulița[23].

Acelaşi oronim se regăseşte într-un act din 1797, când se vinde o parte din Bănila de pe Siretul Mic, din ţinutul Sucevei, „din partea de jos cu munţii Vejul cel Mare, Vejul Ciudeiului..."[24]. Documente cartografice, în diverse grafii, localizează la sud de Bănila Moldovenească, din raionul Storojineţ (Ucraina), un vârf de 748 m altitudine, *Weszu*, o poiană *Weży* şi pădurea *Weczu*[25], vârful *Wezy*[26] şi *Veciu*[27].

În sfârşit, o *Veża* de 937 m altitudine o descoperim la nord-est de satul Crisfalău, în Maramureşul istoric, pe dreapta unui mic aflunt al Tisei, aproape de izvoarele acesteia[28].

La 10 octombrie 1616[29], cu prilejul întăririi unor părţi ale satului Focşăşti, de pe gârla Putnii (Vrancea), se dau mărturii şi pentru o „bucată de loc din curmătura Sohovejii" şi „pe altă bucată de loc, din dialu Sohovejii". Documentul, o traducere al unui ispisoc slavon, este decisiv pentru etimologia toponimului *Soveja*. Este evident faptul că, până la începutul secolului al XVII-lea, s-a menţinut forma

[17] T. V. Ştefanelli, *op. cit.*, p. 339.

[18] *Administrativ Karte von den Königreichen Galizien und Lodomerien mit dem Grossherzogthüme Krakau und den Herzogthümern Auschwitz, Zator und Bukowina*, planşa *Umgebungen von Putilla*, Viena, 1880.

[19] *Marele dicţionar geografic al României*, IV, Bucureşti, 1901, p. 382.

[20] Em. Grigorovitza, *Dicţionarul geografic al Bucovinei*, Bucureşti, 1908, p. 48, 49, 153, 237.

[21] G. Freytag, *Detailskarte vor Nord-Rumänien (Moldau) und der Bukowina*, Viena, 1916.

[22] Simeon Florea Marian, *Tradiţii poporane române din Bucovina*, Bucureşti, 1895, p. 240, 241.

[23] *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, I_2, p. 1295.

[24] Teodor Bălan, *Documente bucovinene*, VI, Bucureşti, f. a., p. 414.

[25] *Administrativ Karte...*, planşa *Umgebungen von Kosson, Kutty, Bisznitz und Putila.*

[26] M. D. Moldovanu, *Storojineţ–Câmpulung*, hartă, sc. 1 : 300 000 [f. a.].

[27] Eusebiu Paşcan, *Harta Bucovinei după Eduard Fischer*, 1914, şi C. Teodorescu, *Bucovina administrativă şi forestieră*, 1934.

[28] Planşa *Szatmár–Németi*, sc. 1 : 200 000, 1914 (hartă militară maghiară).

[29] DIR, A, XVII, 4, p. 54, 55.

BDD-A1322 © 1999-2001 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:24 UTC)

originară a unui nume slav compus, ca şi *Sohodol* „Valea Seacă"[30] şi *Suhoverh* „Vârful Sec"[31]. Un toponim **Sohaveja* „Veja Seacă" a devenit *Sohoveja* prin asimilarea lui *-a-*[32], apoi *Sooveja*, fază intermediară, ca în *Sohodol* > *Soodol* > *Sodol*[33], şi *Soveja*, toponim desemnând o înălţime golaşă sau un pârâu secat. Necunoaşterea actului din anul 1616 a întârziat explicarea corectă a acestui toponim, la originea căruia G. Weigand credea că poate fi ucr. *sova* „Eule", „bufniţă"[34], inadmisibil formal şi greu de motivat semantic. Al. P. Arbore a preluat această etimologie, complicând-o prin artificii fonetice[35], în timp ce Iorgu Iordan evită discuţia, care nu-şi găseşte un loc în studiile sale de toponimie[36].

Identificarea unei Veje Seci (v. sl. *Sohoveja*) este foarte probabilă. Muntele Coaşa, dintre satele Tulnici şi Soveja, are pe culme o depresiune, numită în documente *Curmătura Sovejei*[37]. Pe aici trece un important drum între bazinele hidrografice ale Putnei şi Suşiţei, peste hotarul istoric al zonei Vrancei. În secolul al XVII-lea, Soveja era o moşie care „umbla pe patru bătrâni", aceiaşi şi în moşia vecină Câmpurile. Satul era silişte în 1646, când răzeşii vând lui Matei Basarab cele patru părţi „din sălişte Sovejii, pe apa Suşiţâi în sus", „din sat Soveja, în ţinutul Putnii, ...în deal pe pârâul Cârligaţilor, pân în curmătura Sovejiei, unde să hotărăşte Vrancea" şi „din sălişteа Sovejiei, însă pe pârâul Dobromirei, unde să împreună cu locul domnesc"[38]. Aici, pe apa Dobromirului, domnul muntean rezideşte în 1645 o mai veche ctitorie, din 1640, Mănăstirea Dobromira, simbol al păcii cu Vasile Lupu, după confruntări fratricide. În anul 1665, se întăreau Mănăstirii Dobromira, „pre Soveja...la obârşia Dobromirului" Munţii Zboinei, iar în 1733, când se face hotarnica mănăstirii, se menţiona „obârşia Dobromirului... de acolo în curmătura Sovejii"[39]. Este posibil ca numele anterior al pârâului

[30] Ion Iordan, Petre Gîştescu, D. I. Oancea, *Indicatorul localităţilor din România*, Bucureşti, 1974, p. 234–235, înregistrează 16 localităţi actuale şi dispărute, în judeţele Alba, Bacău, Bihor, Braşov, Gorj, Hunedoara, cu numele *Sohodol*, inclusiv un sat *Sohodor* [sic!]. *Sohodoliţa*, vale lângă satul Trebeş din judeţul Bacău, este menţionată în anul 1616: DIR, A, XVII, 4, p. 67.

[31] *Suhoverhu*, fost sat, înglobat în oraşul Coţmanul Mare din regiunea Cernăuţi, este atestat începând de la 26 august 1503: DRH, A, III, p. 515.

[32] Cf. pol. *Bialawieza* > *Bialowieza*, prin disimilare, la S. Rospod, *Struktura i stratigrafija drevnerusskih toponimov*, în *Vostočno slavjanskaja onomastika*, Moscova, 1972, p. 51.

[33] Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, Bucureşti, 1963, p. 128, nota 4. *Valea Suhodolului* sau pârâul *Sodolul*, afluent al Nistrului, sunt menţionate în 1771 şi 1776 de Teodor Bălan, *op. cit.*, VI, p. 220, 225, iar *Sodolu* sau *Sodoli*, fost sat la confluenţa pâraielor Crasna şi Lohan din fostul judeţ Fălciu (azi în judeţul Vaslui), în *Marele dicţionar geografic al României*, V, Bucureşti, 1902, p. 449, 625.

[34] G. Weigand, *Ursprung der südkarpatischen Flussnamen in Rumänien*, în „XXVI–XXIX Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache zu Leipzig", 1921, p. 89.

[35] Al. P. Arbore, *Toponimie putneană*, în „Milcovia", I, 1930, vol. I, p. 31.

[36] Cf. Iorgu Iordan, *Toponimie putneană*, în „Milcovia", IV, 1933, vol. I–II, p. 1–32, unde îmbogăţeşte materialul onomastic şi critică unele etimologii propuse de Al. P. Arbore.

[37] Simion Hîrnea, *Locuri şi legende vrâncene*, Bucureşti, 1972, p. 146.

[38] Aurel Sava, *Documente putnene*, I, Focşani, 1929, p. 12, 13, 171. Zapisele sunt menţionate şi în *Anafora a Vrâncii* din 1813, publicată în anul 1900, p. 20–21.

[39] Aurel Sava, *op. cit.*, II, Chişinău, 1931, p. 5, 13.

BDD-A1322 © 1999-2001 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:24 UTC)

Dobromirul, hagionim secundar în raport cu hramul mănăstirii, să fi fost *Soveja*. În această situație, este probabilă următoarea cronologie a toponimelor: *Suhoveja*, oronim, toponim primar; *Suhoveja* (*Soveja*), hidronim, toponim secundar; *Soveja*, oiconim, toponim terțiar. Etapa a doua nu este obligatorie.

Un pârâu *Soveja*, afluent al Berheciului[40] (al Pereschivului, după G. Weigand, sau al Bârladului, după Al. P. Arbore), cu izvorul în Dealul Cetățuiei, la est de satul Homocea, este un toponim secundar, format prin polarizare de la numele unei părți a moșiei Galbeni, azi Buda, din comuna Corbița, județul Vrancea, dăruită în 1768 de Ursul Vartic mănăstirii Soveja[41].

Ignorat de Iorgu Iordan, considerat de origine antroponimică de N. A. Constantinescu[42], toponimul *Veja*, cu varianta *Vejul* (Mare și Mic), a fost explicat de Dragoș Moldovanu, citându-l pe Vl. Šmilauer, prin ucr. *veža* „turn", figurat pentru „vârf de munte", nume aparținând stratului est-slav anterior infiltrațiilor hutule[43]. Etimologia și datarea oronimului sunt corecte, dar se impun unele observații și sugestii suplimentare.

Cele cinci Veje (inclusiv Soveja) repertoriate aici se repartizează în toată Moldova de la vest de Prut, de la limita de nord a Vrancei și până în Bucovina de nord și în Maramureș, exclusiv în zone montane sau de dealuri înalte, în spațiul de influență lingvistică est-slavă (ucraineană). Este aproape cert faptul că anchetele toponimice ar putea identifica și alte Veje, îndeosebi în Bucovina, Maramureș și Galiția.

Este clar că numele unor obiecte geografice atât de importante, cum sunt munții și dealurile, nu puteau proveni, prin extensie, de la niște veje ucrainene, colibe sărăcăcioase, cu existență efemeră și pierdute prin pădurile nesfârșite al începutului celui de al doilea mileniu, ci, mult mai probabil, prin metaforizare, de la aspectul dominant, ca un turn, al unor înălțimi distincte într-o anumită regiune.

Câteva situații speciale, a cel puțin trei dintre cele cinci toponime luate în discuție, cer o abordare mai documentată a problemei. Soveja este un important nod de comunicație pe drumurile spre Vrancea, spre valea Cașinului și spre Transilvania. Pe muntele Zboina a fost un vechi punct de strajă, un „veghi", necesar pentru supravegherea trecătorilor din și spre Ardeal. În perioada stăpânirii cumanilor în Milcovia, regiunea a fost, cu siguranță, bine păzită. Un post de veghe înalt, eventual într-o mică palancă, o vejă-turn deci, poate fi admisă aici fără dificultate.

Situația este similară în bazinul superior al Bârladului, într-o zonă de trecere, pe văile Gârbovățului și Șacovățului, spre valea Bahluiului, pe la Sinești, și spre

[40] *Marele dicționar geografic al României*, V, p. 453.

[41] *Din tezaurul arhivistic vasluian. Catalog de documente. 1399–1877*, București, 1986, p. 82.

[42] N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, București, 1963, p. 466. Satul Veja este pus în relație cu numele de persoană *Veju*, etimologie preluată de Al. Obreja în *Dicționar geografic al județului Iași*, Iași, 1979, p. 242.

[43] Dragoș Moldovanu, *Stratificarea genetică a toponimiei românești și problema continuității românilor (I)*, în ALIL, XXIX, A, 1983–1984, p. 380–381.

BDD-A1322 © 1999-2001 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:24 UTC)

valea Siretului, prin satele actuale Ghidion şi Nistrea. Pe partea dreaptă a pârâului Veja, două înălţimi, dintre cele mai mari din Podişul Central Moldovenesc, domină peisajul: Măgura Gârbeştilor, de 422 m, cu un profil ascuţit din perspectivă nordică şi sudică, şi Dealul Cetăţii, mai înalt, de 460 m, dar cu aspect de culme. Pe acest deal, în punctul de maximă altitudine, la Cetatea Mică, numele probabil al unei vechi pălănci, nedocumentată însă arheologic, s-a întemeiat în anul 1801 un schit[44]. Foarte aproape, La Şanţuri, se află Cetatea Mare, menţionată din anul 1706[45], o fortificaţie cu două rânduri de şanţuri, probabil dacică sau mai veche, dar cu posibile utilizări medievale timpurii. Din cele două „cetăţi" se putea supraveghea şi controla drumul dinspre Dagâţa spre Vadul Vejei sau dinspre Ţibăneşti, pe valea Călinei, pe la punctul numit *Prislop*, toponim care dovedeşte circulaţia prin aceste locuri împădurite în perioada simbiozei româno-slave. O „vejă" pe locul uneia din cele două cetăţi, la Cetatea Mică mai curând, poate fi presupusă cu mare probabilitate. Pârâul care curge de sub schitul actual, pe panta de nord a dealului, numit poate *Pârâul Vejei* în primele secole de după anul 1000, va fi transferat numele său prin extensie, de la afluent la cursul principal, pârâului numit încă din 1469 *Veja*, afluentul Şacovăţului lângă satul actual Gârbeşti.

De asemenea, de pe Vejele din Obcina Feredeului, care dominau plaiurile dintre trei bazine hidrografice, se puteau supraveghea, în aceeaşi perioadă, şi Prisloapele din apropiere, amintite în anul 1808.

Surse medievale ruseşti documentează o evidentă extensie a sensului primitiv al cuvântului ucr. *veža* „locuinţă rudimentară" spre „şatră", „căruţă cu coviltir" şi „turn de cetate". A. A. Potebnea explica ultima evoluţie semantică prin împrejurarea folosirii căruţelor încărcate (cu fân, de pildă), ca mijloc de apărare, dar şi ca berbec de asalt la porţile cetăţilor[46]. În *Letopiseţul* de la Mănăstirea Ipatiev, din secolul al XV-lea, se relatează plecarea, în anul 1190, a cneazului Vladimir Iaroslavici din Ugor „из *Вежя* каменое"[47], „din Cetatea de piatră". *Cronica lui Nestor* sau *Povestea anilor de demult*, elaborată la începutul veacului al XII-lea, transmite cele mai vechi atestări ale „vejelor" cumanilor, pecenegilor şi chazarilor, dintre Nipru şi Volga. În anul 965, Sveatoslav cucereşte de la chazari cetatea lor *Bela Veža* (*Бяла Вежа*), iar Vladimir Monomahul bate pe poloveţi între anii 1113 şi 1125, la *Bela Veja*[48], azi *Sarkel-Belaia Veja*, oraş pe Nipru, în regiunea Pereiaslavului. Între „vejele" considerate de Victor Spinei[49] simple adăposturi fortificate, ridicate pentru iernare sau pentru a face faţă atacurilor cnezilor ruşi şi

[44] Arhivele Naţionale Bucureşti, Schitul Cetatea Mică, pachet I/3. Fragmente ceramice cucuteniene şi din secolele XVII–XVIII sunt identificate de Vasile Chirica şi Marcel Tanasachi, în *Repertoriul arheologic al judeţului Iaşi*, I, Iaşi, 1984, p. 118.

[45] CDM, V, nr. 573.

[46] *Slovar'-spravočnik „Slova o polku Igoreve"*, I, Moscova, 1965, p. 94.

[47] *Ibidem*.

[48] *Izvoarele istoriei românilor*. Vol. VII. *Cronica lui Nestor*, Bucureşti, 1935, p. 71, 211.

[49] Victor Spinei, *Realităţi etnice şi politice în Moldova Meridională în secolele X–XIII. Români şi turanici*, Iaşi, 1985, p. 103.

BDD-A1322 © 1999-2001 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:24 UTC)

tichiilor negre, măcar acelea menționate mai sus trebuie să fi fost cetăți de piatră albă (calcar). Nici vejele din Moldova nu vor fi fost cetăți de tip Horodiştea, ci simple locuri de veghe, probabil cu foişoare înalte de lemn pentru observarea drumurilor, fapt ce explică lipsa vestigiilor arheologice pe locurile menționate în acest studiu.

LES REFLETS DE L'UKR. *VEŽA* DANS LA TOPONYMIE ROUMAINE

RÉSUMÉ

Le mot *veja* utilisé dans un document moldave de l'année 1688 avec le sens probable «campement de Bohémiens» n'est pas, de ce fait, un nom de la langue roumaine. Par conséquent, quelques toponymes du territoire de la Moldavie historique et du Maramureş historique ne peuvent pas être expliqués par le mot *veja*, mais par le nom ukraïnien *veža* «tour», au sens figuré «sommet de montagne» pour des oronymes et, peut-être, «fortification primitive» pour les toponymes *Veja* du bassin supérieur de la rivière de Bârlad et pour celui de la limite du nord de la région de Vrancea, qui est devenu, par un transfert toponymique (en ukraïnien) *Sohoveža* «Veža desséchée» > roum. *Soveja*.

Institutul de Filologie Română
„A. Philippide"
Iaşi, str. Th. Codrescu, nr. 2

BDD-A1322 © 1999-2001 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:24 UTC)